

MOTOR ALALIYANI LOGOPEDIK TASHXISLASH

Karimova Zulfiya Abdurahmanovna

Alfraganus Universiteti Pedagogika

va Psixologiya kafedrası o'qtuvchisi

Isayeva Mushtariy Alisher qizi

Alfraganus Universiteti Defektologiya yo'nalishi talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqola motor alaliyaning logopedik diagnostikasi haqida ma'lumot berilgan. Motor alaliya - bu markaziy asab tizimining buzilishlari natijasida yuzaga keladigan va bolalarda nutqni ishlab chiqarishda qiyinchiliklarga olib keladigan og'ir nutq buzilishi turi. Maqolada motor alaliyaning belgilari batafsil yoritilgan. Ushbu maqola motor alaliyaning diagnostikasi amaliy tavsiyalarni o'z ichiga oladi.

Kalit so'zlar: alaliya, afaziya, ontogenetik, disfaziya, konstitutsional, karlik, afoniya, kinetik, motor, fonetik-fonematik, sensomotor, leksik-grammatik, artikulyatsion, golofraz, ekspressiv, retseptiv.

Аннотация: Данная статья содержит информацию о логопедической диагностике моторной алалии. Моторная алалия - это вид тяжелых нарушений речи, возникающих в результате нарушений центральной нервной системы и приводящих к трудностям в производстве речи у детей. В статье подробно описаны признаки моторной алалии. В данной статье приведены практические рекомендации по диагностике моторной алалии.

Ключевые слова: алалия, афазия, онтогенетический, дисфазия, конституциональный, глухота, афония, кинетический, моторный, фонетико-фонематический, сенсомоторный, лексико-грамматический, артикуляционный, голофразный, экспрессивный, рецептивный.

Abstract: This article contains information on the logopedic diagnosis of motor alalia. Motor alalia is a type of severe speech disorders that arise as a result of disorders of the central nervous system and lead to difficulties in speech production in children. The article details the symptoms of motor alalia. This article presents practical recommendations for the diagnosis of motor alalia.

Keywords: alalia, aphasia, ontogenetic, dysphagia, constitutional, deafness, aphonia, kinetic, motor, phonetic-phonemic, sensomotor, lexical-grammatical, articulation, holophrasis, expressive, receptive.

Kirish:

Alaliya - ona qornida yoki bola rivojlanishining dastlabki davrida bosh miya po'stlog'ining nutq zonalarining organik shikastlanishi natijasida nutqning yo'qligi yoki to'liq rivojlanmaganligi.

“Alaliya” (grekchadan olingan bo‘lib ”a“ - inkor, “laliu” - gapiraman, nutq degan ma'nolarni bildiradi) - tarjimada nutqning yo'qligi, nutqsizlik - nutq buzilishlariga bag'ishlangan adabiyotlarda uzoq vaqtdan beri uchraydi. Adabiyotlarda (ayniqsa, tibbiyot va chet el adabiyotlarida) ushbu nutq buzilishini ifodalash uchun “alaliya” atamasidan tashqari boshqa ko'plab atamalar ham qo'llaniladi: tug'ma afaziya, ontogenetik afaziya, rivojlanish afaziyasi, disfaziya, nutq rivojlanishining kechikishi, nutqning konstitutsional kechikishi, tilni o'zlashtirishning buzilishi, karlik va boshqalar.

A. Kussmaul (1877) oldingi asrlardagi shifokorlarning aksariyati XIX asr boshlarigacha ham nutq yo'qolishining barcha shakllarini alaliya atamasi bilan bog'laganliklarini va ular haqida afoniya bilan bir qatorda gapirishganini, lekin asta-sekin bu shakllarni ajrata boshlaganliklarini qayd etgan.

Motor alaliya - bu markaziy organik xarakterdagi ekspressiv nutqning tizimli rivojlanmaganligi bo'lib, ma'no va sensomotor operatsiyalarning nisbatan saqlangan

holda nutqiy fikrlarni hosil qilish jarayonining til operatsiyalari shakllanmaganligi bilan bog'liq.

Ushbu konsepsiya tarafdorlari nutqning shakllanmaganligini motor yetishmovchiligi bilan izohlaydilar (R. Koen, Gutsman, R. A. Belova-David, N.N.Traugott, F.K.Orfinskaya va boshqalar). Ko'pchilik mualliflar alaliyani kinetik yoki kinestetik apraksiya bilan bog'laydilar va bu bilan bog'liq bo'lgan efferent va afferent shakllarni ajratib ko'rsatadilar.

Motor alaliyada nutqning rivojlanmaganligi tizimli xarakterga ega bo'lib, uning barcha komponentlarini: fonetik-fonematik va leksik-grammatik tomonlarini qamrab oladi. Ustunlik qiluvchi belgilariga ko'ra fonetik-fonematik jihatdan kam rivojlangan bolalar guruhini va leksik-grammatik jihatdan kam rivojlangan bolalar guruhini ajratish mumkin. Gruppalardan birinchisi dominanta yarim shar po'stlog'ining markaziy motor sohasidagi pastki bo'limlarning yetakchi zararlanishi bilan bog'liq deb taxmin qilinadi, bu yerda muskullar, boylamlardan keladigan qo'zg'alishlar to'planadi, bular artikulyatsion harakatlarni bajarishda yoki umumiy muskulaturada (boshqa harakatlarni bajarishda) paydo bo'ladi. Ikkinchi guruh miya po'stlog'i motor sohasining oldingi bo'limlarining zararlanishi bilan bog'liq (motor-premotor zonasining pastki bo'limlari va pastki peshona do'ngligining orqa bo'limlarida joylashgan faol nutq zonasi).

Motor alaliyaning dastlabki belgilari quyidagicha namoyon bo'ladi:

- 2 yoshda qo'po'l nutqiy nuqson sifatida yuzaga keladi;
- asoratlasmagan variantlarda birinchi so'zlar 11-14 oyda paydo bo'ladi, asoratlashgan holatda 2-3 oyga kechikadi;
- nutqni tushunish kundalik xayot darajasida saqlangan;
- ekspressiv nutq tovushga taqlid so'zlardan tashkil topgan;
- 2-3 yil davomida lug'at 10-30 so'z bilan chegaralangan;
- kommunikativ extiyojning saqlanganligi;

- kommunikativ faoliyatda asosiy operativ birlik;
- so‘z+ imo-ishoraning birikmasi (golofraz bosqichi).

Motor alaliya etiologiyasi:

- Motor alaliyasining sababi prenatal, tug‘ilish va erta tug‘ruqdan keyingi davrda bolalarda miya yarim sharining nutq sohalariga zarar etkazishdir;
- Jins bo‘yicha;
- Motor alaliyaning asoratlanmagan 1:14 o‘g‘il bolalar hisobiga;
- Motor alaliyaning asoratlangan psixorganik simptomatikaga ega bolgan shakli 1:2 o‘g‘il bolalar hisobiga;
- Motor alaliyasi bo‘lgan bolalarning aralash guruhi 1:5 (A.N. Kornev. 2006);

Motor alaliyada bolalarning umumiy motorikasi noaniqligi, nomuvofiqligi, davriyligi bilan belgilanadi, hajm (nutqiy eshituv xotirasi ayniqsa jarohatlangan) bo‘ladi, gnozis va praksis shakllanishidagi qiyinchiliklar kuzatiladi. Dinamik artikulyatsiya doimiy qo‘zg‘alish turg‘un o‘choqlari yoki nutq analizatoridagi tormozlanish tuyfali hosil bo‘lmaydi. So‘z va iboraning ritmik tarkibi shakllanmagan bo‘ladi, so‘z boyligi oshgani sayin so‘zning tarkibiy qismini o‘zlashtirish qiyinchiliklari tobora bilina boshlaydi, lug‘at boyligi kundalik hayotdagi so‘zlar bilan chegaralangan bo‘ladi, fe‘l, ot, so‘zlarning o‘zaklari kabi grammatik kategoriyalarda kamchiliklar kuzatiladi.

Motor (ekspressiv) alaliyani sof shaklda kamroq tarqalgan va kam o‘rganilgan deb hisoblangan sensor (ta’sirchan, retseptiv) alaliyadan farqlash kerak. Shuning uchun uni o‘z vaqtida aniqlash va differentsial tashxis qo‘yish juda qiyin bo‘lishi mumkin.

Xulosa:

Xulosa qilib shuni aytsak bo'ladiki, motor alaliya bolalarda nutqni ishlab chiqarish qobiliyatlarini jiddiy cheklovchi og'ir nutq buzilishi hisoblanadi. Ushbu buzilishning sabablari markaziy asab tizimidagi buzilishlar, genetik omillar va perinatal travmalar bilan bog'liq. Motor alaliyaning logopedik diagnostikasi bolalarning nutq qobiliyatlarini baholash va ularga mos keladigan davolash usullarini aniqlashda muhim rol o'ynaydi. Logopedik mashg'ulotlar motor alaliya bilan og'rigan bolalarning nutq qobiliyatlarini rivojlantirishda katta natijalarga erishishga yordam beradi. Erta tashxis va samarali davolash bolalarning nutq qobiliyatlarini sezilarli darajada yaxshilaydi va ularning ijtimoiy va emotsional rivojlanishiga hissa qo'shishi haqida bildik.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Levina R.E. Gapirmaydigan alalik bolalarni o'rganish tajribasi. – M., 1951 yil
2. Sobotovich E.F. Bolalarda nutqning kam rivojlanganligi va uni tuzatish usullari (aql-idrok va vosita alaliyasi buzilgan bolalar). M.: Klassik uslub, 2003 yil.
3. Cherepkova N.V. Maktabgacha yoshdagi bolalarda nutqni shakllantirish xususiyatlari. Jurnal «Ilmiy kashfiyotlar olamida» 2010
4. Logopediya (L. Mo'minova, M. Ayupova). — T., 1993.
5. L.S. Volkova KORREKSION PEDAGOGIKA (MOSKVA 2006)
6. Isayeva M., Karimova Z. Motor alalik bolalarda so'z boyligini oshirish muammolari Spanish international scientific online conference Prospects and main trends in modern science 2024, 418-421p